

HALOGENDERIVÁTY

Halogenderiváty uhlovodíků jsou sloučeniny, kde jeden nebo více atomů vodíky byl nahrazen atomem nebo atomy halogenů (F, Cl, Br, I). Vzhledem k obecně značné důležitosti a reaktivitě se používají jako meziprodukty organických syntéz. Mnohé halogenderiváty se používají jako rozpouštědla v průmyslu (čistírny, prádelny, strojírenství) i v domácnostech, jiné jako chladicí kapaliny (freony).

Některé polyhalogensloučeniny snižují hořlavost stavebních materiálů a samy slouží jako izolační materiály.

Základní složkou pesticidů, insekticidů, herbicidů jsou z velké části halogenderiváty. Halogenderiváty jsou obsaženy v mnoha lécích a v polymerních makromolekulárních látkách.

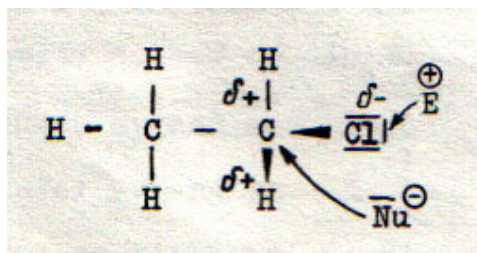
Některé jsou jedovaté, používají se jako chemické bojové látky (yperit, lewisit).

NÁZVOSLOVÍ

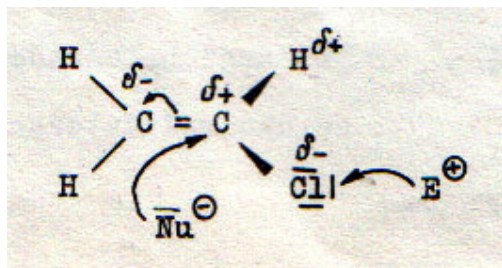
Názvy halogenderivátů tvoříme připojením předpony fluor-, chlor-, brom- a jod- k názvům uhlovodíků současně s udáním polohy atomů halogenů na řetězci. Ostatní zásady jsou stejné jako u uhlovodíků s rozvětvenými řetězci.

ROZBOR STRUKTURY HALOGENDERIVÁTŮ

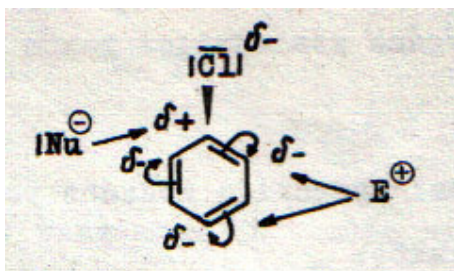
chlormethan:

chlorthen

chlorbenzen

Typickými reakcemi halogenderivátů jsou **substituce**, v menší míře při dodržení reakčních podmínek i eliminace a u halogenalkanů a halogenalkanů i adice.

výchozí látky	typ reakce	produkty
alkany, cykloalkany + halogen	S	halogenalkany, halogencykloalkany
alkeny, cykloalkany + halogenovodík	Ad	halogenalkany, halogencykloalkany
alkeny, cykloalkany + halogen	Ad	dihalogenalkany, dihalogencykloalkany
areny + halogen	S	halogenareny
alkyny + halogen	Ad	dihalogenalkeny, tetrahalogenalkany
alkyny + halogenovodík	Ad	halogenalkeny, dihalogenalkany

FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI HALOGENERIVÁTŮ

Halogenderiváty jsou látky plynné, kapalné i tuhé. Převážná většina halogenderivátů má charakteristický zápach, jsou většinou těžší než voda a kapalné jsou vzájemně mísitelné, jsou jedovaté (halogenderiváty jsou kumulativní jedy – hromadí se v organismu).

PŘEHLED ZÁSTUPCŮ HALOGENERIVÁTŮ

Chlormethan CH_3Cl slouží jako methylační činidlo, k plnění chladících strojů a jako insekticid.

Trichlormethan, chloroform CHCl_3 je výborným nehořlavým rozpouštědlem tuků, pryskyřic a olejů. Používá se k četným organickým syntézám.

Tribrommethan, bromoform CHBr_3 se používá k přípravě prostředků proti kašli a k organickým syntézám.

Tetrachlormethan CCl_4 je výborným nehořlavým rozpouštědlem tuků, olejů, barviv a jiných organických látek. S organickými rozpouštědly se neomezeně mísí.

Dichlordifluormethan CCl_2F_2 a **dichlortetrafluorethan** $\text{CF}_2\text{Cl}-\text{CF}_2\text{Cl}$ se používají jako freony.

Chlorethen, vinylchlorid $\text{CH}_2=\text{CHCl}$ se používá na výrobu PVC, jednoho z nejběžnějších plastů.

Trichlorethen $\text{CHCl}=\text{CCl}_2$ je známý jako rozpouštědlo pod obchodním názvem ČIKULI.

2-chlorbuta-1,3-dien, chloropren $\text{CH}_2=\text{CCl}-\text{CH}=\text{CH}_2$ je výchozím monomerem pro výrobu chloroprenového kaučuku.

Tetrafluorethen $\text{CF}_2=\text{CF}_2$ je výchozím monomerem pro výrobu polytetrafluorethylenu, TEFLONU. Tento vysokomolekulární polymer je znám svou mimořádně velkou odolností vůči vysokým teplotám a chemickým látkám.

PŘÍKLADY

1) Napište strukturální vzorce těchto uhlovodíků:

2-brompropan, 1,2-dibromethan, 1,1,-dichlorethan, tetrachlormethan, chlorethan, 1,1,2-trichlorethan, 1,4-dibrombenzen, 1,2,3,4,5,6-hexachlorcyklohexan

2) Pojmenujte tyto sloučeniny:

- a) $\text{CH}_3-\text{CH}_2\text{I}$
- b) $\text{CH}_3-\text{CH}_2-\text{CHCl}-\text{CH}_3$
- c) $\text{CH}_2=\text{CHCl}$
- d) $\text{CH}_2=\text{CH}-\text{CH}_2-\text{CH}_2\text{Br}$
- e) $\text{CHCl}-\text{CHCl}$
- f) $\text{CH}_2\text{Cl}-\text{CH}_2\text{Cl}$